

КРАВЧУК В. М.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та історії
держави і права
юридичного факультету
(Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки)

УДК 342.56

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ГАРАНТІЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУДДІВ В УКРАЇНІ: ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ

У статті визначаються загальні положення нормативно-правових гарантій діяльності суддів та їх сутнісні характеристики. Автором сформульовано дефініцію «нормативно-правові гарантії діяльності суддів», її зміст і класифікацію. Нормативно-правові гарантії діяльності суддів є одним з основних елементів конституційно-правового статусу судді.

***Ключові слова:** гарантії діяльності суддів, конституційні гарантії, конституційно-правовий статус, нормативно-правові гарантії, суддя.*

В статье определяются общие положения нормативно-правовых гарантий деятельности судей и их существенные характеристики. Автором сформулировано дефиницию «нормативно-правовые гарантии деятельности судей», ее содержание и классификацию. Нормативно-правовые гарантии деятельности судей являются одним из основных элементов конституционно-правового статуса судьи.

***Ключевые слова:** гарантии деятельности судьи, конституционные гарантии, конституционно-правовой статус, нормативно-правовые гарантии, судья.*

In the article the generals of normatively-legal guarantees of activity of judges are determined and them significant descriptions. An author is set forth definition «normatively-legal guarantees of activity of judges», her maintenance and classification. Normatively-legal guarantees of activity of judges are one of basic elements of constitutionally-legal status of judge.

***Key words:** guarantees of activity of judges, constitutional guarantees, constitutionally-legal status, normatively-legal guarantees, judge.*

Вступ. Підвищення ролі суду в державі значною мірою залежить від ефективної роботи суддів та належного виконання ними своїх обов'язків.

Ефективність виконання судьями своїх повноважень забезпечується наявністю системи гарантій суддівської діяльності. Удосконалення діяльності органів судової влади в цілому потребує підвищення ефективності суддівської діяльності, яка у свою чергу значною мірою буде залежати від забезпечення суддів необхідними гарантіями.

Слід зазначити, що в юридичній літературі вже розглядалося питання визначення гарантій незалежності суддів, проте воно й надалі є досить дискусійним. Зокрема, відповідно до узагальненої класифікації на основі критерію територіальної спрямованості гарантії діяльності суддів поділяються на міжнародно-правові та внутрішньодержавні,

які у свою чергу поділяються на загальносоціальні та спеціально-юридичні (нормативно-правові й організаційно-правові). Із цієї позиції малодослідженим залишаються саме нормативно-правові гарантії діяльності суддів. Вони виступають важливою умовою реалізації суддями своїх функцій і повноважень.

Дослідження нормативно-правових гарантій діяльності суб'єктів конституційно-правових відносин у будь-який час розвитку й становлення конституційно-правової доктрини не втрачали своєї актуальності та становили доволі високий відсоток загального обсягу теоретичних напрацювань у цій сфері. У цьому блоці наукових питань особлива увага приділяється нормативно-правовим гарантіям прав і свобод людини та громадянина (В. Андрейцев, М. Баймуратов, Т. Заворотченко, В. Кампо, В. Копейчиков, О. Костюченко, В. Котюк, В. Кравченко, М. Малишко, П. Мартиненко, М. Орзіх, А. Олійник, В. Погорілко, П. Рабінович, Ю. Римаренко, В. Селіванов, О. Скакун, О. Скрипнюк, В. Тацій, Ю. Тодика, В. Федоренко, О. Фрицький, В. Шаповал, Ю. Шемшученко та інші). У поле наукового пошуку вчених-юристів потрапляли нормативно-правові гарантії діяльності різних суб'єктів конституційно-правових відносин: народних депутатів України (Н. Григоров, А. Кожевніков, Ю. Коломієць, О. Радченко та інші), Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (О. Марцеляк та інші), Президента України (О. Ярмиш та інші), місцевого самоврядування (Г. Абасов, О. Батанов, П. Біленчук, О. Бориславська, В. Кравченко, О. Кутафін, В. Погорілко, О. Фрицький, І. Щебетун та інші), депутатів місцевих рад (О. Чернецька та інші) тощо. Однак, на жаль, лише в деяких працях приділялась увага проблематиці, пов'язаній із нормативно-правовими гарантіями діяльності суддів (В. Єгорова, О. Намясенко, В. Федоренко та інші).

Постановка завдання. У конституційно-правовій доктрині відсутнє загальновизнане поняття нормативно-правових гарантій діяльності суддів та уніфіковані засади класифікації таких гарантій.

Наведене вище зумовлює мету статті – крізь призму узагальненого аналізу наукової юридичної літератури запропонувати авторський варіант дефініції та загальну концепцію нормативно-правових гарантій діяльності суддів в Україні.

Результати дослідження. Гарантії, які забезпечують конституційно-правовий статус суддів та організаційно-правовий механізм їх діяльності, постають із відповідних норм Конституції України й Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

Гарантування суддівської діяльності необхідно сприймати як обов'язок держави в особі органів державної влади, посадових осіб не лише не перешкоджати законній діяльності, а й правовими, економічними та іншими засобами захищати сферу діяльності суддів.

Конституція України містить ряд положень, які в загальній формі закріплюють правові, політичні, економічні, соціальні та інші гарантії діяльності суддів. Зокрема, ст. 126 закріплює, що незалежність і недоторканність суддів гарантується Конституцією й законами України. Вплив на суддів у будь-який спосіб забороняється [1].

Як справедливо відзначається в спеціальній юридичній літературі, для того щоб суддя міг неупереджено вирішувати справи, він повинен мати відповідні гарантії своєї діяльності [2, с. 452; 3, с. 350].

У працях українських учених містяться окремі міркування щодо гарантій діяльності суддів, зроблено спроби їх систематизації. Зокрема, В. Федоренко під гарантіями діяльності суддів розуміє систему загальних і спеціально-правових способів та засобів забезпечення здійснення суддею встановлених Конституцією й законами України завдань, функцій і повноважень [4, с. 501]. В. Єгорова під гарантіями діяльності суддів судів загальної юрисдикції розглядає сукупність об'єктивних і суб'єктивних чинників, спрямованих на практичну реалізацію їх прав та обов'язків, на усунення можливих перешкод їх неналежного здійснення [5, с. 12]. Однак проблема гарантій діяльності суддів потребує ґрунтовного системного вивчення, оскільки від них залежить ефективність здійснення суддями своїх функцій і повноважень та функціонування судової влади в цілому.

Перш ніж перейти до безпосереднього аналізу нормативно-правових гарантій діяльності суддів, вважаємо за доцільне провести певну аналогію між ними та гарантіями прав і свобод людини та громадянина.

Безумовно, права й свободи людини та громадянина, а також їх гарантії були, є й залишатимуться пріоритетним напрямком наукових досліджень, адже даремно ч. 2 ст. 3 Конституції України проголошує, що права й свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, а утвердження прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Однак варто визнати й те, що громадяни України можуть перебувати в різних спеціальних правових статусах (виборці, народні депутати, державні службовці, судді тощо). Перебуваючи в таких правових статусах, вони виконують конкретні функції держави, здійснюючи свою діяльність через виконання відповідних повноважень (реалізацію прав та виконання обов'язків), чітко передбачених чинним законодавством України. Тому гарантії прав і свобод людини та громадянина є загальною категорією щодо гарантій діяльності суддів і в цьому контексті можуть розглядатися як взаємопов'язані поняття. У спеціальній юридичній літературі гарантії прав і свобод людини та громадянина за сферою дії поділяють на міжнародно-правові (планетарні) гарантії, гарантії в межах регіональних міжнародних співтовариств та внутрішньодержавні гарантії [6, с. 139]. Останні у свою чергу прийнято поділяти на загальносоціальні (економічні, соціальні, політичні, ідеологічні (духовні)) та спеціальні юридичні гарантії [7, с. 73–74]. Спеціальні юридичні гарантії в конституційному праві більшість учених-конституціоналістів поділяють на нормативно-правові й організаційно-правові [4, с. 274]. Вважаємо вищенаведену класифікацію гарантій прав і свобод людини та громадянина абсолютно прийнятною для класифікації гарантій діяльності суддів в Україні, оскільки діяльність суддів (наділених статусом людини і громадянина) по суті є їх активністю, сукупністю дій, спрямованих на реалізацію своїх повноважень, прав та обов'язків.

В енциклопедичній юридичній літературі зазначається, що пріоритетним видом юридичних гарантій прав і свобод людини та громадянина є нормативно-правові гарантії, які становлять систему норм щодо реалізації прав людини і громадянина: норми-принципи, юридична відповідальність, юридичні обов'язки, процесуальні норми [8, с. 554].

Зокрема, В. Федоренко нормативно-правові гарантії основних прав і свобод людини й громадянина представляє системою норм конституційного права, що встановлюють і закріплюють основні права й свободи, визначають принципи та шляхи їх реалізації. Нормативні гарантії знаходять своє об'єктивне відображення в системі чинного законодавства України у сфері прав і свобод людини та громадянина, зокрема, в Конституції України, законах України та підзаконних нормативно-правових актах [4, с. 274]. На думку О. Совгирі та Н. Шукліної, нормативно-правові гарантії конституційних прав і свобод людини та громадянина – це сукупність правових норм, за допомогою яких забезпечуються реалізація прав і свобод особистості, порядок їх охорони й захисту [9, с. 183]. Т. Заворотченко уточнює, що нормативно-правові гарантії як об'єктивне право включають матеріальні норми-принципи, обов'язки держави, органів державної влади, місцевого самоврядування та їх посадових осіб, юридичну відповідальність і процесуальні норми [10, с. 110–116], передбачені Конституцією держави, законами, підзаконними актами й міжнародно-правовими договорами.

Узагальнюючи вищенаведені підходи до розуміння нормативно-правових гарантій прав і свобод людини та громадянина, вважаємо за можливе визначити нормативно-правові гарантії діяльності суддів як сукупність взаємопов'язаних норм і принципів права, які утворюють єдину правову базу для ефективної реалізації функцій і повноважень, тобто цілісний правовий механізм діяльності (реалізації прав та виконання обов'язків) суддів.

Нормативно-правові гарантії діяльності суддів за ієрархією та сферою дії можна класифікувати на загальноправові (конституційно-правові) та інституційні (галузеві).

До загальноправових (конституційно-правових) гарантій діяльності суддів варто віднести норми-принципи, обов'язки, юридичну відповідальність та процесуальні гарантії.

Першочерговим видом загальноправових (конституційно-правових) гарантій діяльності суддів є норми-принципи, зокрема ті, які забезпечують права суддів (ст. ст. 21, 22, 57–64 Конституції України), насамперед щодо невідчужуваності, непорушності, невичерпності, рівності, необмежуваності конституційних прав суддів, принципу неприпустимості зворотної дії закону або нормативно-правового акта в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи, тощо [8, с. 554].

У теорії права нормами-принципами визнаються найбільш загальні та стабільні імперативні вимоги, закріплені в праві, які є концентрованим вираженням найважливіших сутнісних рис і цінностей, притаманних цій системі права, і визначають її характер та напрямки подальшого розвитку. Нормами-засадами визнаються норми, що закріплюють загальні засади, на яких ґрунтуються політична й правова системи [11, с. 240]. Подібним є розуміння норм-засад і норм-принципів в інших авторів. Відповідно, норми-засади – це правові приписи, які закріплюють засади конституційного порядку держави, основи соціально-економічного, політичного й державного життя, взаємовідносини держави й особи, форми власності тощо, а норми-принципи – це правові приписи, які виражають і закріплюють принципи права [6, с. 207]. Тому в національному законодавстві допускається отождолення та взаємозаміна таких термінів, як «принцип» і «засада» [12, с. 14].

Для ілюстрування норм-принципів у контексті досліджуваної проблеми варто навести норми Конституції України (наприклад, згадувана ст. 126 про те, що незалежність і недоторканність суддів гарантуються Конституцією й законами України). Водночас ст. 125 Конституції України, яка визначає, що система судів загальної юрисдикції в Україні будується за принципами територіальності й спеціалізації, може розглядатись одночасно і як норма-засада, і як норма-принцип.

Юридичні обов'язки поряд із нормами-принципами виступають необхідним компонентом загальноправових (конституційно-правових) гарантій діяльності суддів, без яких неможливі збалансована судова система, ефективне здійснення правосуддя та процесуальна діяльність суддів. Взаємозв'язок прав та обов'язків утворює урівноважений суспільний стан, режим найбільшого сприяння повсякденній життєдіяльності суддів.

Обов'язки суддів визначені ч. 4 ст. 54 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», а саме: 1) своєчасно, справедливо та безсторонньо розглядати й вирішувати судові справи відповідно до закону з дотриманням засад і правил судочинства; 2) дотримуватися правил суддівської етики; 3) виявляти повагу до учасників процесу; 4) додержуватися присяги судді; 5) не розголошувати відомості, які становлять таємницю, що охороняється законом, у тому числі й таємницю нарадчої кімнати та закритого судового засідання; 6) дотримуватися вимог щодо несумісності; 7) подавати щорічно не пізніше 1 травня до Державної судової адміністрації України для оприлюднення на офіційному веб-сайті судової влади, ведення якого забезпечує Державна судова адміністрація України, копію декларації про майновий стан і доходи (податкової декларації), поданої до органу державної податкової служби за своєю податковою адресою [13].

До загальноправових (конституційно-правових) гарантій діяльності суддів належить також юридична відповідальність.

Конституційно-правова відповідальність передбачає настання несприятливих наслідків для суб'єктів конституційно-правових відносин (у тому числі й суддів) у випадках порушення ними вимог, які містяться в нормах Конституції України та інших джерелах конституційного права.

Відповідно до ч. 2 ст. 19 Конституції України органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, у межах повноважень та в спосіб, що передбачені Конституцією України. Згідно зі ст. 68 Основного Закону України кожен зобов'язаний неухильно дотримуватися Конституції

України та законів України, не посягати на права й свободи, честь і гідність інших людей [1]. З наведених конституційних положень, що встановлюють обов'язок держави, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб дотримуватися Конституції та законів України, постає висновок про наявність відповідної конституційно-правової відповідальності суддів.

Зважаючи на таку властивість статусу судді, як недоторканність, що передбачена ст. 48 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», суддя не може бути без згоди Верховної Ради України затриманий чи заарештований до винесення судом обвинувального вироку. Суддя, затриманий за підозрою у вчиненні діяння, за яке встановлено кримінальну чи адміністративну відповідальність, повинен бути негайно звільнений після з'ясування його особи [13]. Як бачимо, суддя може бути притягнутий до кримінальної та адміністративної відповідальності лише за чітко визначених законодавством умов і процедури, що сама по собі є гарантією. Крім того, суддю може бути притягнуто й до дисциплінарної відповідальності, що досить детально врегульовано розділом 6 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», ст. 83 якого встановлює, що суддю може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності в порядку дисциплінарного провадження з таких підстав:

1) істотні порушення норм процесуального права під час здійснення правосуддя, пов'язані, зокрема, з відмовою в доступі особи до правосуддя з підстав, не передбачених законом, порушення вимог щодо розподілу та реєстрації справ у суді, правил підсудності чи підвідомчості, необґрунтоване вжиття заходів забезпечення позову;

2) невжиття суддею заходів щодо розгляду заяви, скарги чи справи протягом строку, встановленого законом;

3) порушення вимог щодо неупередженого розгляду справи, зокрема, порушення правил щодо відводу (самовідводу);

4) систематичне або грубе одноразове порушення правил суддівської етики, що підриває авторитет правосуддя;

5) розголошення таємниці, яка охороняється законом, у тому числі таємниці нарадчої кімнати або таємниці, яка стала відомою судді під час розгляду справи в закритому судовому засіданні;

6) неподання або несвоєчасне подання для оприлюднення декларації про майновий стан і доходи (податкової декларації), зазначення в ній завідомо неправдивих відомостей [13].

Загальноправовими (конституційно-правовими) гарантіями діяльності суддів виступають також процесуальні гарантії, які в спеціальній юридичній літературі визначаються як установлені законом правові засоби забезпечення належної реалізації матеріальних норм, досягнення цілей і завдань процесуальної діяльності [14, с. 188].

Процесуальні гарантії діяльності суддів – це передбачена Конституцією держави та конституційним законодавством система умов і засобів організаційно-процедурного характеру, які регламентують порядок, форми й методи реалізації суддівських повноважень.

Другу групу нормативно-правових гарантій діяльності суддів – інституційні (галузеві) – пропонуємо класифікувати за такими критеріями: 1) за методом правового регулювання (імперативні та диспозитивні); 2) за колом суб'єктів (загальні, спеціальні та виключні); 3) залежно від часу дії (постійні, тимчасові та надзвичайні); 4) за територією дії (загальнодержавні та місцеві); 5) залежно від характеру правових норм (матеріальні та процесуальні); 6) залежно від функціональної спрямованості (гарантії реалізації, гарантії охорони та гарантії захисту); 7) за суб'єктами нормотворчості (гарантії, встановлені Верховною Радою України, гарантії, встановлені Президентом України, та гарантії, встановлені органами судової влади).

За методом правового регулювання інституційні (галузеві) нормативно-правові гарантії діяльності суддів поділяються на імперативні та диспозитивні. Імперативні гаран-

тії діяльності суддів містять чітко визначені категоричні приписи. Формами вираження імперативності гарантій діяльності суддів є категоричність змісту, визначеність кількісних (строки, розміри, періодичність тощо) та якісних (перелік прав та обов'язків суддів, порядок їх виконання тощо) умов застосування й способу реалізації імперативних гарантій діяльності суддів. Диспозитивні гарантії діяльності суддів можуть варіюватися за розсудом самих суддів під час здійснення ними своїх повноважень, зокрема, під час здійснення суддівського самоврядування.

Наприклад, ст. 47 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» встановлює одночасно як імперативні, так і диспозитивні гарантії діяльності суддів. Так, ч. 1 ст. 47 цього закону, яка декларує, що суддя у своїй діяльності щодо здійснення правосуддя є не залежним від будь-якого незаконного впливу, тиску або втручання, встановлює імперативну гарантію діяльності суддів. Частина 3 ст. 47, яка вказує, що суддя має право звернутися з повідомленням про загрозу його незалежності до Ради суддів України, встановлює диспозитивну гарантію діяльності суддів, даючи судді можливість обирати певний варіант поведінки.

Що стосується класифікації інституційних (галузевих) нормативно-правових гарантій діяльності суддів за колом суб'єктів, то загальні гарантії діяльності суддів стосуються всіх без винятку суддів, незалежно від спеціалізації, займаної посади в тому чи іншому суді, порядку обрання й призначення тощо. До них можна віднести незалежність і недоторканність суддів (ст. ст. 47, 48 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»). Спеціальні гарантії діяльності суддів стосуються лише окремих із них. Наприклад, гарантії діяльності суддів Конституційного Суду України, Верховного Суду України та Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ. Виключні гарантії діяльності суддів роблять вилучення із загальних і спеціальних гарантій (наприклад, гарантії діяльності суддів у відставці, які регламентуються розділом 10 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»).

Інституційні (галузеві) нормативно-правові гарантії діяльності суддів можуть бути класифіковані залежно від часу дії на постійні, тимчасові та надзвичайні. Як правило, інституційні (галузеві) нормативно-правові гарантії діяльності суддів встановлюються на невизначений час, тобто є постійними. Проте в ряді випадків спеціально встановлюється їх тимчасова дія. Наприклад, гарантії діяльності суддів Конституційного Суду України встановлюються на 9 років, гарантії діяльності суддів, призначених на посаду вперше, – на 5 років, гарантії діяльності голови місцевого суду, його заступника, голови апеляційного суду, його заступників, голови вищого спеціалізованого суду, його заступників – на 1 рік. Надзвичайні гарантії діяльності суддів можуть встановлюватися в спеціальних правових режимах. Наприклад, ст. 10 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» передбачає, що в період воєнного стану не можуть бути припинені повноваження судів [15]. Аналогічна норма закріплена в ст. 11 Закону України «Про правовий режим надзвичайного стану», де зазначено, що в період надзвичайного стану не можуть бути, відповідно, припинені чи обмежені повноваження судів [16]. На особливу увагу заслуговує положення ст. 12 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», де вказано, що у зв'язку з неможливістю здійснювати правосуддя судами Автономної Республіки Крим та міста Севастополя на тимчасово окупованих територіях змінити територіальну підсудність судових справ, підсудних розташованим на території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя судам [17].

Також інституційні (галузеві) нормативно-правові гарантії діяльності суддів можуть бути класифіковані за територією дії на загальнодержавні та місцеві. Так, загальнодержавні гарантії діяльності суддів поширюють свою дію на всю територію держави, а місцеві поширюються лише на окрему адміністративно-територіальну одиницю. Наприклад, ст. 16 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на

тимчасово окупованій території України» передбачає, що суддям, які працювали в судах України на території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя й виявили бажання переїхати у зв'язку з її тимчасовою окупацією Російською Федерацією, гарантується право на переведення на посаду судді до суду на іншій території України [17].

Крім того, інституційні (галузеві) нормативно-правові гарантії діяльності суддів можуть бути класифіковані залежно від характеру правових норм на матеріальні та процесуальні. Матеріальні гарантії діяльності суддів встановлюються для забезпечення реалізації матеріальних норм, що закріплюють конституційно-правовий статус суддів, а процесуальні визначають порядок реалізації матеріальних гарантій у процесі здійснення суддями своєї професійної діяльності.

Цю категорію варто відмежувати від загальноправових процесуальних гарантій, оскільки конституційні процесуальні гарантії встановлюються конституцією та конституційним законодавством. У свою чергу інституційні (галузеві) процесуальні гарантії діяльності суддів, як правило, встановлюються для належного виконання суддями своїх професійних обов'язків. Тому абсолютно виправданим є їх закріплення в Господарському процесуальному кодексі України, Кодексі адміністративного судочинства України, Кримінальному процесуальному кодексі України та Цивільному процесуальному кодексі України норм, які визначають повноваження суддів під час здійснення правосуддя у формі адміністративного, господарського, кримінального та цивільного судочинства.

На особливу увагу заслуговує класифікація інституційних (галузевих) нормативно-правових гарантій діяльності суддів залежно від функціональної спрямованості на гарантії реалізації, гарантії охорони та гарантії захисту.

Нормативно-правовими гарантіями реалізації прав та обов'язків суддів є закріплені законодавством конкретизація меж прав та обов'язків суддів; встановлення юридичних фактів, із якими пов'язується їх реалізація; визначення процесуально-процедурних форм реалізації прав та обов'язків суддів; заходи заохочення й пільги для стимулювання їх ефективної реалізації.

Нормативно-правовими гарантіями охорони прав суддів є система інститутів і засобів профілактики порушень прав суддів; недопущення протиправних дій, що перешкоджають здійсненню суддями їх прав та виконанню обов'язків; використання судових процедур конституційного контролю за безперешкодною реалізацією суддями їх прав тощо.

Нормативно-правовими гарантіями захисту прав суддів є система інститутів і засобів щодо відновлення порушених прав суддів та встановлення відповідальності винних за їх порушення.

Варто погодитися з О. Скакун, на думку якої захист – це найбільш дієва охорона, другий її ступінь. Тому без дії гарантій захисту неповними будуть і гарантії охорони [7, с. 75]. Таке твердження є абсолютно прийнятним і для характеристики нормативно-правових гарантій діяльності суддів. Адже нормативно-правові гарантії охорони й захисту забезпечують можливість усім суддям знайти необхідний захист своїх прав та поновити їх у випадку порушення. Якщо нормативно-правові гарантії захисту прав суддів не будуть дієвими, то неповними будуть і нормативно-правові гарантії охорони прав суддів.

Класифікуючи інституційні (галузеві) нормативно-правові гарантії діяльності суддів за суб'єктами нормотворчості, їх можна поділити на гарантії, встановлені Верховною Радою України, гарантії, встановлені Президентом України, та гарантії, встановлені органами судової влади.

Нормативно-правові гарантії діяльності суддів здебільшого встановлюються Верховною Радою України, оскільки відповідно до п. 14 ч. 1 ст. 92 Конституції України sudoустрій, судочинство та статус суддів визначаються виключно законами України [1]. Глава держави безпосередньо не встановлює гарантії діяльності суддів, проте він відповідно до своїх конституційних повноважень призначає на посаду та звільняє з посади

третину складу Конституційного Суду України (п. 21 ч. 1 ст. 106 Конституції України), утворює суди у визначеному законом порядку (п. 22 ч. 1 ст. 106 Конституції України) та здійснює перше призначення на посаду професійних суддів строком на 5 років (ч. 1 ст. 128 Конституції України). Таким чином, від Президента України залежить набуття статусу судді, і лише після цього можна говорити про реалізацію тих чи інших гарантій діяльності суддів. Окремі нормативно-правові гарантії діяльності суддів можуть встановлюватися й органами судової влади. Наприклад, Конституційний Суд України дає висновок щодо офіційного тлумачення положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів», у якому встановлено гарантії діяльності суддів.

Наведені вище приклади норм і принципів права дають підстави стверджувати, що в окремих випадках інституційні (галузеві) нормативно-правові гарантії діяльності суддів можуть одночасно відповідати кільком критеріям класифікації. Вказана класифікація інституційних (галузевих) нормативно-правових гарантій діяльності суддів може бути доповнена також іншими критеріями, які дозволять поглибити знання про різноманітність їх юридичної природи.

Висновки. Таким чином, Конституція України, визнаючи й гарантуючи принцип поділу державної влади на законодавчу, виконавчу та судову, закріпила відповідні нормативно-правові гарантії різних рівнів для повноцінного функціонування судової влади в цілому та суддів як виключних суб'єктів здійснення правосуддя зокрема.

Отже, нормативно-правові гарантії діяльності суддів – це сукупність взаємопов'язаних норм і принципів права, які утворюють єдину правову базу для ефективної реалізації функцій і повноважень, тобто цілісний правовий механізм, який забезпечує реалізацію прав та обов'язків суддів. За своєю правовою природою нормативно-правові гарантії поділяються на загальні (конституційно-правові), які закріплені в нормах-принципах, нормах права, що встановлюють юридичні права й обов'язки суддів, у процесуальних нормах, а також нормах, які передбачають юридичну відповідальність, та інституційні (імперативні й диспозитивні; загальні, спеціальні та виключні; постійні, тимчасові та надзвичайні; загальнодержавні та місцеві; матеріальні та процесуальні; гарантії реалізації, гарантії охорони та гарантії захисту; гарантії, встановлені Верховною Радою України, гарантії, встановлені Президентом України, та гарантії, встановлені органами судової влади).

Таким чином, сенс і призначення нормативно-правових гарантій діяльності суддів полягає в тому, щоб створити для суддів необхідні умови для здійснення ними своїх повноважень. Виходячи саме з подібних міркувань, слід формувати систему таких гарантій.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року (з наступними змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Конституційне право України : [підручник для студ. вищ. навч. закл.] / за ред. Ю.М. Тодики та В.С. Журавського. – К. : Право, 2008. – 416 с.
3. Конституційне право України : [підручник для студ. вищ. навч. закл.] / за ред. В.П. Колісника та Ю.Г. Барабаша. – Х. : Ін Юре, 2002. – 544 с.
4. Погорілко В.Ф. Конституційне право України : [підручник] / [В.Ф. Погорілко, В.Л. Федоренко] ; за заг. ред. В.Л. Федоренка. – 4-те вид., перероб. і доопрац. – К. : Ліра-К, 2012. – 576 с.
5. Єгорова В.С. Конституційно-правовий статус суддів судів загальної юрисдикції : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 «Конституційне право; муніципальне право» / В.С. Єгорова ; Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – К., 2008. – 17 с.
6. Крестовська Н.М. Теорія держави і права. Елементарний курс / Н.М. Крестовська, Л. Г. Матвеева. – Вид. 2-ге. – Х. : ТОВ «Одіссей», 2008. – 432 с.

7. Скакун О.Ф. Теорія права і держави : [підручник] / О.Ф. Скакун. – К.: Алерта ; КНТ ; ЦУЛ, 2010. – 520 с.
8. Юридична енциклопедія : в 6 т. / гол. редкол. : Ю.С. Шемшученко. – К. : Українська енциклопедія, 1998–2002. – Т. 1 : А–Г. – 1998. – 672 с.
9. Совгиря О.В. Конституційне право України. Повний курс : [навч. посібник] / О.В. Совгиря, Н.Г. Шукліна. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К. : Юрінком Інтер, 2012. – 544 с.
10. Заворотченко Т.М. Система конституційно-правових гарантій прав і свобод людини і громадянина в Україні / Т.М. Заворотченко // Право України. – 2002. – № 5. – С. 110–116.
11. Загальна теорія держави і права : [підручник для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.] / [М.В. Цвік, В.Д. Ткаченко, Л.Л. Рогачова та ін.] ; за ред. М.В. Цвіка, В.Д. Ткаченка, О.В. Петришина. – Х. : Право, 2010. – 584 с.
12. Юхимюк О. Особливості викладу принципів права у національному законодавстві / О. Юхимюк // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: «Юридичні науки». – 2013. – Вип. 6. – Т. 1. – С. 12–15.
13. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 07.07.2010 р. (з наступними змінами та доповненнями) // Офіційний вісник України. – 2010. – № 55/1. – Ст. 1900.
14. Юридична енциклопедія : в 6 т. / гол. редкол. : Ю.С. Шемшученко. – К. : Українська енциклопедія, 1998–2002. – Т. 5 : П–С. – 2003. – 736 с.
15. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 06.04.2000 р. (зі змінами і доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 28. – Ст. 224.
16. Про правовий режим надзвичайного стану : Закон України від 16.03.2000 р. (зі змінами і доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 23. – Ст. 176.
17. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України : Закон України від 15.04.2014 р. // Голос України. – 2014. – № 83. – Ст. 112.

